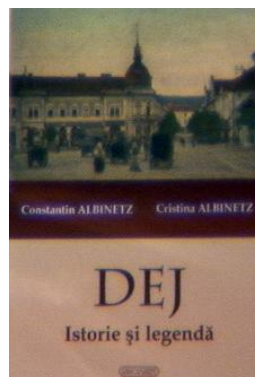

Marian Horvat

Constantin Albinetz, Cristina Albinetz, *Dej: istorie și legendă*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014, 1053 p.;

Cu ocazia împlinirii a 800 de ani (1214-2014) de la prima atestare a orașului Dej, istoricii dejeni Constantin și Cristina Albinetz publică monografia acestui oraș *Dej: istorie și legendă* (Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014, 1053 p.). Lucrarea de față cuprinde istoria localității someșene, de la primele dovezi ale locuirii umane pe aceste meleaguri, până la istoria recentă a așezării, mai precis până la ultimii ani înainte de apariția volumului.

Constantin Albinetz este istoric dejean, director al Muzeului de Istorie din localitate și a publicat mai multe volume privind istoria Dejului și istoria armenilor din Transilvania. Cristina Albinetz este profesoară de istorie și a publicat un studiu monografic privind importantul centru minier de la Ocna Dej. Ambii autori sunt interesați de promovarea istoriei locale și regionale, remarcându-se și în cadrul unor sesiuni de comunicări științifice și a unor expoziții cu teme de istorie a localității Dej.

Volumul celor doi istorici dejeni apare după aproape 90 de ani de la ultima monografie a orașului, semnată de George Mânzat. Aceasta a fost o lucrare bună, pentru acea vreme, fiind premiată de Academia Română. Însă cercetările de istorie a Dejului aveau nevoie să fie completate, explicate și corectate, cu ultimele descoperiri și cercetări din domeniu.

Vasta lucrare de față cuprinde numeroase aspecte din istoria orașului someșan. Autorii încep prin a prezenta câteva repere geografice și demografice, după care analizează proveniența toponimului „Dej”. În această privință se distanțează de opiniile specialiștilor din trecut, considerând că denumirea de „dessa” se traduce prin „loc bogat în apă”, adică cu multe izvoare, cu apă potabilă, cu multe văi secundare și cu cele două Someșuri care se unesc în această zonă (p. 44). Folosind cercetările arheologice întreprinse în zona Dejului, autorii identifică urmele lăsate de popoarele preistorice și antice și încearcă să reconstituie măcar unele dintre obiceiurile specifice habitatului local; în acest sens, specializarea în istoria antică a lui Constantin Albinetz pare să fi jucat un rol important. Din păcate, istoria medievală și premodernă a Dejului este prea puțin analizată în acest volum, abia 162 de pagini fiind rezervate acestor epoci (capitolele IV, V și VI). Acestea din urmă, la fel ca multe alte pagini ale lucrării, îi datorează mult volumului publicat de George Mânzat în 1926. Cea mai mare atenție și un număr considerabil mai mare de pagini sunt rezervate epocilor moderne și contemporane din parcursul istoric al orașului, pe care autorii îl urmăresc în mare detaliu. Sunt identificate și valorificate inclusiv numeroase aspecte din evoluția demografică și a calității

"Constantin Albinetz, Cristina Albinetz, *Dej: istorie și legendă*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014, 1053 p.", *Astra Salvensis*, III, 5, 2015, p. 193-195

vieții locuitorilor. Autorii reușesc să reliefeze inclusiv rolul și activitatea dejenilor care au participat la Primul Război Mondial (găsim chiar și o lungă listă a dejenilor căzuți în război și înmormântați în Cimitirul Eroilor din Dealul Florilor) și la realizarea Marii Uniri. Dejul este văzut ca un centru important al mișcării pentru unitatea națională: primele consilii și gărzi naționale din Transilvania au fost înființate la Dej și în împrejurimi, cu sprijinul consistent al fruntașilor locali, mulți dintre ei remarcându-se în timpul eforturilor de unire cu România. În ceea ce privește perioada interbelică, sunt evidențiate eforturile de modernizare a orașului, mai ales rolul important jucat de primarul localității pentru o perioadă lungă de timp, Cornel Pop. Analiza este minuțioasă și ilustrativă pentru evoluția orașului; sunt redată chiar și unele texte ale licitațiilor vremii și prețurile alimetelor, pentru a înțelege mai bine atmosfera și caracteristicile vieții dintre cele două mari războaie. Impactul celui de al Doilea Război Mondial asupra Dejului este urmărit și el îndeaproape; un episod extrem de dureros din istoria orașului îl reprezintă cel al Holocaustului evreilor din Dej, adunați în ghetoul din Pădurea Bungăr. Autorii redau numeroase mărturii din epocă despre atrocitățile săvârșite de horthiști, dar și de populația locală. Perioada stăpânirii maghiare din 1940-1944 este văzută ca o „*reîntoarcere la un regim al terorii, în care li se refuzaseră drepturile naționale, timp de 1.000 de ani*” (p. 700). Epoca dinainte de 1918 nu poate fi văzută ca o epocă a terorii și mai ales nu este comparabilă cu cea imediat de după 1940. Autorii mai afirmă că „*în cei 22 de ani cât au condus Transilvania, românii nu s-au lăsat dominați nici de interese, nici de pasiuni*” (p. 701). Astfel de opinii sunt naive și pot distorsiona imaginea oficialităților românești din perioada interbelică, care au fost departe de a atinge perfecțiunea, atât în conducerea locală, cât și în conducerea statului. O altă afirmație eronată este cea privind toleranța arătată de români, tot în perioada interbelică: „*în orașul Dej nu au fost cazuri de discriminare pe criterii etnice, aici ca peste tot în Ardeal au guvernat legile democrației și toleranței*” (p. 692). Un alt episod mai puțin cunoscut din istoria așezării someșene este cel din 1946, când mai mulți localnici și săteni din împrejurimi au organizat o răscoală anticomunistă în apropierea podului de peste Someș; represiunea nu s-a lăsat așteptată, mulți dintre cei arestați murind în închisorile comuniste. În ultima parte a volumului este analizat inclusiv rolul Combinatului de Celuloză și Hârtie în dezvoltarea orașului, ca pion în industria națională și în crearea de locuri de muncă; de altfel, nici o instituție și nici un domeniu din viața așezării someșene nu sunt lăsate deoparte. Ultimul capitol este rezervat legendelor și miturilor localității, care sunt povestite pe rând: legenda întemeierii de către migratorii unguri a orașului, legenda frumoasei Roza, care a dat numele Dealului Florilor, legenda râului Someș, a comorii regelui Darius și a salvării lui Gheorghe-Gheorghiu Dej de către țiganka la care se refugiase. O secțiune aparte o reprezintă cea a expunerii legendelor și cazurilor de vrăjitorie din Dej, care nu au fost puține în epoca modernă.

Marian Horvat

Expunerea parcursului istoric al aşezării someşene are un scop comunitar şi educativ pentru autori care, amintesc, în mai multe rânduri, nevoia de a cunoaşte istoria Dejului şi în general istoria, ca pildă pentru viaţă şi pentru viitor. De asemenea, este evidenţiată nevoia de a continua eforturile de cunoaştere a istoriei locale şi regionale, în contextul în care interesul pentru istoria locală a crescut în ultima vreme, la fel ca şi exigenţele participării la viaţa comunităţii europene.

În cuprinsul volumului am identificat o serie de greşeli de datare a unor evenimente istorice, cum ar fi cele petrecute la Dej în timpul Revoluţiei din 1848-1849.

Recenta monografie a oraşului Dej, de dimensiuni impresionante şi cuprinzând numeroase informaţii utile pentru cercetările viitoare, reprezintă rodul unor eforturi considerabile de identificare, adunare şi interpretare a informaţiilor istorice despre evoluţia localităţii, însă a fost elaborată în grabă: probabil apropierea anului jubiliar a reprezentat o presiune pentru autori. Din această cauză, lipsesc numeroase interpretări ale evenimentelor şi evoluţiilor locale, mai ales în ceea ce priveşte epoca medievală, pe care numai cercetări de profunzime şi de durată le pot aduce. În plus, autorii au valorificat prea puţine documente de arhivă şi au folosit, într-un mod excesiv, lucrările secundare, de specialitate. Mare parte a lucrării de faţă este dependentă de cercetările specialiștilor anteriori, care s-au arătat preocupaţi de istoria aşezării someşene. Prin urmare, sunt necesare cât mai multe cercetări de arhivă pentru a întregi, pe cât posibil, tabloul istoric al localităţii, de a răspunde la unele întrebări rămase fără răspuns şi de a umple golurile pe care acest volum le-a evidenţiat.

Marian HORVAT